

Folklórní kýč – Tomáš Koňářík

Příběh z Pekingu, který mě trápí

Že jsem byl v říjnu k závisti vás všech v Pekingu, víte. Že jsem tam byl s folklórním souborem, to se vám taky asi doneslo. Na umělecké škole jsou úchylky jako folklórní aktivita vcelku běžné. Přesto jsem v očích mnohých četl pod samozřejmým kývnutím, kterým tento můj důvod návštěvy Pekingu přešli, kapku čehosi, co by se ve stavu koncentrovaném stavu dalo nazvat rozpaky.

Nemusíte mít strach, tohle nebude osvětový článek, ve kterém se vám budu snažit vysvětlit, že jste pitomci a nevíte, o co bez cimbálovky a křepčení v kožených botách přicházíte. Chraň bůh. Bude to o tom, jak je důležité přemýšlet o věcech, o kterých vás nikdy nenapadlo přemýšlet.

Tančím ve folklórním souboru Jasénka od tří let. Docela přesně si pamatuju pohled na skupinku několika synchronizovaných modrých sukni, který mě přiměl zatahat maminku za ruku a říct, že bych to chtěl dělat taky (v kalhotech). Když začínáte s něčím ve třech letech, je to samozřejmost. Neptáte se, jak to vzniklo nebo proč se to dělá. Máte matnou představu, kterou si vytvoříte z textů písniček a těch několika nacvičených vět, které vám řeknou vedoucí, aby od vás měli pokoj. Když je vám patnáct, i kdybyste se ptát chtěli, je pozdě, protože tanec je vaše dětství a vzpomínky a vůbec všechno. A pak se setkáte s vrstevníky na střední, kteří si pletou cimbálovku s dechovkou a vašemu koníčku (rozuměj životu) jednoduše nerozumí. V tu chvíli už samozřejmě víte, že ne všichni vyrůstali v rytmu valašských točených, ale stejně vám nějak nedochází, co to znamená. Musím to zopakovat: Do patnácti let jsem skutečně trpěl představou, že všichni ví, co je to folklórní soubor. Nenapadlo mě, že by to mohlo být jinak.

Na folklórních festivalech se především:

Dlouho a všem děkuje

Stojí při děkování na pódiu a nudí

Neposlouchá, co se říká

První odpor přišel v pubertě. S kamarády jsme posedávali po rozích zkušebny, propichovali pohledem vedoucí, opovrhovali staršími tanečnicími a vzájemně se ujišťovali, že ještě tenhle rok jo, ale že pak už na to serem!

Přišla vysoká škola, musel jsem s tancem přestat, pondělky a středy vyhrazené zkouškám jsem trávil v Brně. Můj názor na folklór (v té podobě, jakou jsem znal), se mohl změnit. Ale protože vlastně o nic nešlo, tahle změna spočívala v přeměně jednoho vnitřně konkrétně neformulovaného názoru v jiný. Současnou folklórní činnost jsem viděl asi jako státníka v mauzoleu. Kolem něj banda dětí, které nepamatují ani jeho smrt natož život, a které mu jen tak z plezíru každý den udělají nový make-up.

A po pětileté pauze prázdniny 2008. Přes léto jsem neměl privát, musel jsem zůstat doma. Začal jsem znova zkoušet se souborem a pomáhat s organizací zájezdu do Pekingu, který se naskytl jako blesk z čistého nebe. Ve folklóru přes všechny komunikační vymoženosti dneška z nějakých důvodů platí, že čím je dějiště festivalu vzdálenější, tím obtížnější je komunikace. A taky platí, že je třeba připravit se na

nejhorší. Avizují-li organizátoři čtyřhvězdičkový hotel, jako v tomhle případě, je třeba se připravit na ubytování v rodinách. Záruky obvykle neexistují. Když se kola letadla dotkla čínské země, nikoho z nás, kteří jsme zažili nejen jeden festival, by to ani ve snu nenapadlo – Všechno bylo tak, jak organizátoři slíbili. Do puntíku. Čtyřhvězdičkový hotel v centru, národní divadlo, vystoupení podle harmonogramu, Zakázané město a Zeď. Folklórní olympiáda.

Peking:

Budovy předimenzované, jako Svatopetrský chrám. Barokní město. Ale nepřipomíná se ani tak velikost boha, jako nicotnost už tak malého Číňana. Co je místo boha? Strana? Nebo peníze? Jedno z toho. Nebo obojí. To se uvidí. Zážitek je doprava. Panuje neuvěřitelně vstřícný chaos. Řidiči tady nezuří.

Lidé:

Milují naši rasu. Krásný Číňan vypadá neasijsky, jsou jich plné časopisy. Lidé vás zastaví na ulici, řeknou vám, že jste krásní, vyfotí se s vámi na památku, poděkují a jdou dál. Parky jsou plné starých lidí, kteří hrají ping pong, cvičí, nebo si kopou s okřídlenou verzí hekis balónku. I babky. Pohled to je pro našince zvláštní. Babička si kope s balónkem s jinou babičkou.

Dohled:

Neviditelný. Vyšňoření vojáci a policajti jsou všude. Ale nebudí strach. Jakoby je tam kdosi nastrčil a oni vlastně ani pořádně nevěděli proč. Ale opijte se na Náměstí nebeského klidu, upadněte a vrhne se na vás deset „kolemjdoucích“, kteří vás odvedou kamsi. Kdo jsou ti kolemjdoucí? Ale mě to v tu chvíli neznepokojilo. Vlastně jsem něco podobného očekával.

World Folk Song Festival Beijing. Třicet souborů převážně z Číny. Většinou pěvecké sbory, jednodušší synchronizované tance. Z Anglie přijela čtveřice černošek s voicebandovými písničkami z dvacátých let. Z Maďarska zpěvačka, která údajně nazpívala hlavní píseň k filmu Anglický pacient. Zkrátka líbivý mix všeho. Velké národní divadlo, velké dekorace, dlouhá příprava a všechny zázraky jevištní techniky. Jen několik vystoupení, vyprodaný sál a zvláštní publikum. (Potlesk trval obvykle tři vteřiny.) Toť ve zkratce povrch. Měl jsem to štěstí dostat se jako tlumočník na oficiální konferenci o folklóru. Já a organizační vedoucí souboru. Ani jeden z nás neví o teorii folklóru zhora nic. Konference má údajně „mapovat stav folklóru na světě“, což je plán přesně ve stylu proběhnuvších olympijských her. Před nimi byl Peking jiný, to vám řekne každý. Čína se chce měnit a i tahle megalomanská folklórní akce měla být krokem ke změně, což jsem se měl dozvědět vzápětí. Docela nenápadně, jak se ukázalo...

Spojení, která obsahuje řeč každého organizátora (zpravidla se mu říká prezident) festivalu:

Udržení tradice

Rozvoj tradic

Svátek folklóru

Bohulibá činnost (s vírou spojeno obvykle pouze v Polsku)

Bez kterého by festival...

Sejdeme i příště

Konference měla mít vědecký charakter. Všichni u krásného stolu s květinami a televizními kamerami. Simultánně jsem naší anglicky neznalé vedoucí tlumočil simultánní překlad z mandarínštiny, kantonštiny, tchajwanštiny, tibetštiny, mongolštiny, ujgurštiny, čuangštiny a kdo ví čeho ještě. Nejdřív jsem překládal všechno, pak jen to nejpodstatnější z projevu, pak jen o čem se ještě nemluvílo, pak jsem si zdřímnul a pak jsem si uvědomil, že už chci být v posteli, což mi připomnělo moje dětství na všech možných festivalech v různých městech a zemích. Každý projev je stejný. Už to znáte. Nenapadne vás přemýšlet nad tím, o čem se vlastně mluví. Dlouhá počáteční děkovačka spolehlivě uspí každého. V čem by to tady mělo být jiné?

Teď přijde bod obratu, takže napněte uši.

Byla to past. Utahali a otupili mou unavenou pozornost, abych nedával pozor, abych se těšil, až to skončí. Všichni usnuli, sledoval jsem kolegu z Litvy. Spal. Odvážnější se omluvili a odešli dřív. Později jsem si v hlavě musel všechny nesrozumitelné a nesrozumitelně formulované projevy utřít v paměti, abych si udělal obrázek o tom, o čem se vlastně mluvílo. Došlo mi několik věcí, kvůli kterým článek píšu.

Všechny Čínské soubory reprezentovaly folklór dosud živý. Já jsem si tuhle drobnost neuvědomil až do konference. Pošeptal jsem své zjištění do ucha vedoucí. Byli jsme překvapení oba stejně. Jsme prostě zvyklí na Evropu, tam nic jako živý folklór prakticky neexistuje, rozhodně ne v té formě, na kterou jsem zvyklý. Pamatuju si, že když se na festivalech objevovaly soubory s poznámkou, že jde o živý folklór, bralo se to obecně jako jakási rarita, která stojí za tiché uznání a pokývání hlavou. Ale taky to znamenalo, že můžeme jít někam jít, protože tenhle živý folklór byl obyčejně nudná podívaná. Z desáté řady totiž nepoznáte, co to tam ta paní dělá za podivné pohyby z jakýmsi malým (zřejmě pečlivě vyřezávaným) nástrojem. Z desáté řady nedoceníte ručně vyšité kroje, z desáté řady nepoznáte odkud ta paní vlastně je.

V pojetí, jaké znám, je folklór vlastně sport. Jde o to, být nejlepší. U nás se dřív konaly desítky soutěžních festivalů, které Jasénka ve svých zlatých dobách pravidelně vyhrávala. Fungovala tady krasobruslařská měřítka. A my měli nejlepší choreografy a vynikajícího hudebníka v čele cimbálovky. Víme, jak sestavit dramaturgii desetiminutovky, půlhodinovky, jedenapůlhodinovky. Máme padesátiletý trénink a vybroušená pásma. Víme zkrátka, jak udělat šou. Nabouchaný profesionál z Evropy Jasénka (ještě o něco starší než minulý režim) přijel na velké pódium národního divadla. Proti nám jen „živí“ amatéři. Jako sportovci jsme festival vyhráli. Považte, aplaus trval snad deset vteřin!

Asi čtyři čínské referáty zdůraznily, že obyvatelé jejich oblasti jsou si vědomi společenských změn, které jsou nutné, stejně tak je ale nutné folklór zachovat. Nic jsem si pod touhle opakovanou poznámkou nepředstavil právě až do chvíle, než mi došlo, že se mluví o živém folklóru. Přeloženo: Žít už takhle nebudeme, ale že jsme takhle žili nezapomeneme. Udělejme si fotku v podobě několika národních souborů (na jejichž provoz štědře přispěje stát) a tradiční způsob života jednou provždy nahradíme novým. Mluvil jsem o tom ještě s jakousi novinářkou, všechno mi potvrdila a použila prakticky stejnou formulaci, což bylo děsivé: Všichni víme, že společenské změny jsou nevyhnutelné. Teď musíme vymyslet, co s folklórem (rozuměj „tradičním způsobem života“). Vystoupení Jasénky bylo dokonalou ukázkou, jak by to v Číně jednou možná mohlo vypadat. Desetivteřinový potlesk!

Můj osobní příspěvek: Umím anglicky, dělal jsem mluvčího souboru. Do všech novin a televizí jsem s hrdostí odbojáře zdůrazňoval, že folklór, který předvádíme, je u nás mrtvý, že zemřel díky společenským změnám po druhé světové, a zdůraznil jsem i podíl komunistické strany, o němž jsem konkrétně nevěděl nic, ale v tu chvíli mi to přišlo náramně statečné. Měl jsem za to, že tak haním bývalý režim český, a já jsem nechtě souzněl s tím současným čínským. Proč? Myslel jsem, že snaha o zachování kulturního dědictví (V EU o tom pořád mluví) je tak nějak celosvětová, neznající hranic národů ani režimů. Prostě mě nenapadlo, že by to mohlo být jinak.

Kdybych býval byl řekl, že je naše hudba nepůvodní, choreografie čistě vymyšlená a tance se těm původním podobají jen stěží, nebyla ba to tak úplně lež a asi bych teď měl svědomí čistší. Jenomže - pochopte - já mám Jasénku rád. Já v ní prožil celý život. Já jsem ji podvědomě nechtěl a nemohl shodit. Ani tak s ohledem na soubor, jako na sebe samotného. Vždyť bych plival na svoje dětství, na celý svůj život! Tak jsem všem trpělivě vysvětloval, že hudba, kterou hrajeme, je skutečně původní jen citlivě orchestrálně upravená, že tance jsou původní, jen choreografie je přizpůsobená jevištnímu podání, a že je to vlastně všechno velice citlivé. A novináři přikyvovali. A já se do kamer culil.

Věřím, že všechno jenom zveličuju, ale štve mě princip. Podvědomě jsem samozřejmě tušil, že je na folklóru v dnešním pojetí něco nezdravého (kýč, faleš, šou, o tom už jsem mluvil), ale nedokázal jsem si představit, jak by to mohlo dnes někomu potenciálně ublížit. Jakkoliv se snažím vliv vystoupení Jasénky v Pekingu snížit, tohle byl skutečně obrovský podnik. Čínská schopnost okopírovat a vyrobit cokoliv v rekordně krátkém čase mě děsí. Rád bych věřil, že jsme k ničemu takovému nepřispěli. Nepřispěli jsme každopádně ani k ničemu dobrému.

Upřímně, ona byla Jasénka (jakož i mnoho dalších souborů u nás) vlastně spíš taková cestovka. Člověk tu má kamarády, jednou za rok dva vyjedete všichni někam ven. O co jde? A zájezd do Číny byl skvělý. Bydleli jsme ve čtyřhvězdičkovém hotelu a představte si, neměli jsme okno, tak jsme vždycky ráno zaspali. A dělali jsme županové párty a pili jejich pivo, které se moc pít nedalo, maximálně dvě třetinky. A ty rikšy na těch osmiproudovkách, no nesedl bych do toho. Ale ve starém Pekingu jsme si je najali. A pak, tomu nebudete věřit, pak... /historiky mizí do ztracena/